

ADAMCZYK KATALIN

SZERELMI MÁGIA KÁRPÁTALJÁN A MAGYAROK ÉS AZ UKRÁNOK HIEDELEMVILÁGÁBAN

A kárpátaljai ukránok és ruszinok mindennapjaiban már a kezdetektől kiemelkedően fontos szerepet töltött be a spiritualitás. A pogány istenek imádását, akárcsak a magyaroknál, felváltotta a keresztény vallás, mindemellett a naptári ünnepek rituáléiban napjainkig tetten érhetőek az archaikus elemek. Ukrajna-szerte elterjedt szokás, hogy krízishelyzetek esetén a kétségbeesett emberek gyógyítók, látók, javasasszonyok szolgáltatásait veszik igénybe. A szomszédos Románia területén általában az ortodox pap vagy a kaluger, a mágikus erővel felruházott ortodox szerzetes, esetleg apáca látja el ezt a funkciót¹. Ez a tendencia máig érvényes Kárpátalján is, nemcsak a pravoszláv vallású ukránok, hanem a keresztény felekezetű magyar lakosság körében is, legyen akár protestáns, akár görög- vagy római katolikus. Megjegyzendő, hogy a kárpátaljai ukránok a valós élet gondjainak megoldása mellett az elhunyt lelkek megnyugtatására is a mágiához folyamodnak. Hogy a kárpátaljai magyarok nagyobb településein és városaiban is fellelhetőek ezek a hagyományok, annak bizonyára marginális helyzetünkben és a ruszinsággal való szorosabb etnikai kapcsolatainkban kereshetjük az okát.

A Magyar Néprajzi Lexikon a szerelmi varázslásokat az egyéni boldogulás mágiájának témakörén belül tárgyalja.² A cselekmény célja alapján a szerelmi rontások két fajtáját különböztetjük meg: a hozzárontást és az elrontást. Ez előbbi célja szerelem, a nemi vágy felkeltése, a kiszemelt fél magához láncolása, ilyenkor tehát a rontó egy személyt „magához ront”, azaz érzelmeit maga felé fordítja. A másik, szintén gyakori eset, amikor két szerelmes személyt „elrontatnak”, elfordítanak egymástól. Ilyenkor a rontó egy harmadik fél, aki féltékenységből, irigységből idegeníti el egymástól a szerelmeseket³

¹ Lajos: 2009:69. (Lásd még: Czégényi 1999; Gagyí 1998; Graf 2001; Keszeg 2006; Komáromi 1996, 2009; Pákay 2004; Peti 2003, 2007; Simon 2002)

² Magyar Néprajzi Lexikon VII. Kötet → SZERELMI VARÁZSLÁS

³ Dömötör 1981:161, Luby

akár impotenciát, meddsőséget előidézve, de gyakori eset, hogy a társadalmi különbségek miatt, „guba a gubához, suba a subához” elv alapján, maguk a szülők próbálnak szerelmi varázslás által a fiatalok közé állni. A boszorkányperek ide vonatkozó anyaga rendkívül gazdag, de saját gyűjtésem során is számos adatot találtam a Beregvidéken, ami azt bizonyítja, hogy a szerelmi varázslások a magánélet mágiájának egyik legfontosabb részét alkották. Míg a házasság termékenységre és sikerességére irányuló mágikus cselekmények a közösség jóváhagyásával történtek (máig rengeteggel találkozhatunk lakodalmak és eljegyzések alkalmával), addig a hozzárontást és elrontást titokban végezték, mivel ezt a közösségi erkölcs elítélte.⁴

A MEGÉTETÉS/MEGITATÁS

A szerelmi rontások egyik legelterjedtebb formája volt a megétetés. Ez a módszer az analógiás kapcsolaton alapul, vagyis a mágikus cselekményhez a rontó személy saját haját, szeméremszőrzetét, körmét, váladékát csempészte a célszemély ételébe vagy italába. Mivel az áldozat elfogyasztja a rontó személyes tartozékát, szoros kapcsolatba kényszerül a rontóval.⁵ A megétetésről tiszacsomai adatközlőm így nyilatkozott: *„Van ilyen, tudom. Mármint szerelmi rontások, meg mindenféle rontások. Nekünk a tehenet azt megrontották, de csináltak emberrel is ilyeneket. Én a lányomnak mondtam, mikor mentek a vőlegényével valami eljegyzésre, vagy szülinapra, hogy meg ne egyenek semmit, még egy almát se. Inni is csak, ha előttük töltik és mindenki abból az üvegből iszik. Mert a faluban nagyon értenek ehhez. Főleg a L., az ugri orosz, vagy hucul. Ők már akkor felhúzták a gyűrűt (a lányomé – a szerző), de azért féltem, mert a L. a lányának akarta, vót is köztük valami, de a fiúnak végül nem kellett. Osz, persze haragudott, meg hozzá akarta tenni a lányához mindenképpen. Azon a születésnapon nem is ettek, nem is ittak, azt mondták, meg vagynak csömölve, nem kell semmi, szedtek valamit a tányérra, de nem ették. Ott nem is sikerült neki semmit csinálni, de később sajnos igen. Akkor már házások voltak, és minden gyerek elment a lányomtól. Mondták is, hogy az asszony rábőjtől, meg gyertyát visz a kereszthez, ott imádkozik rá. Az ukránok nagyon tudják ezt, meg fekete bőjtöt is tartanak, nem esznek, nem isznak kilenc napig, hogy a másíknak baja legyen. A lányom régebben a szomszéd faluban dógozott,*

⁴ Dömötör: 1981:161.

⁵ Magyar Néprajzi Lexikon VII. Kötet → SZERELMI VARÁZSLÁS

oszt ott az egyik mondja, hogy megnyírja, fodrásznak tanult. Hát vót ott egy másik nő, én nem ismerem, csak a lányom mondja, hogy először azt nyírta meg, oszt összeseperte a haját, vitte kifele a szemetesbe. Az meg nem hagyta, azt mondja, az ű haját nehogy kidobja, mert avval akárki meg tudja rontani. Dobja a spórba, oszt egésse el. Dehát nyár vót, nem is vót ott csak villanyspór. Akkor, azt mondja, adj egy zacskót, hazaviszem, én eltüzelem. Na, akkor mán ő sem merete otthagyni a haját, ő is hazahozta egy zacskóba, amit levágott, oszt itthon elégettük.”⁶

Egy másik beregvidéki adatközlő saját magán tapasztalta a megétegetést: „O. miatt váltam el az első feleségetől. Nem tudom, mit akartam tőle, de nem bírtam kiverni a fejemből, akárhogy is volt, csak üzent, és mentem hozzá Baktára⁷. Pedig bolond volt, az egy nemnormális nő, tudtam is, állandóan veszekedtünk, még verekedtünk is, képes volt nekem jönni, ha valami nem tetszett neki, de akkor sem tudtam elengedni. Egyszer nagyon csúnyán összevesztünk, több hónapig nem is láttam, hát, csak üzen az öccsével, hogy menjek Baktára, mert beszélni akar velem. Odamentem, de már rossz érzésem volt. Kérem, mit akarsz, minek hívtál ide? Oszt mondja, ukránul, mert ukrán, de ért azért magyarul is, hogy mit idegeskedek, nyugodjak meg, ígyunk egy kis bort. Kimegy a konyhába borért. Nekem meg olyan gyanús volt, hát utána mentem, lopózva, látom, ki van öntve két pohár bor. Nekem, meg magának. Az egyikbe meg látom, önt valamit belefele. Elkaptam hátulról, de a torkánál fogva, mondom: meg akartál mérgezni, te szuka, mit tettél bele? Mondd meg, vagy megfojtlak! Most így utólag szégyellem is, de akkor olyan dühös lettem, mert azt hittem, meg akar ölni. Ő meg kiabál: „Пусьту, нусьту! Це не яд – це мій кров. Якщо вусьту, мені не забудеу!” (Puszté, puszté! Ce ne jad – ce mij krov. Jakscso vépjés, menyi ne zábudes!)” Magyarul: Engedj el, engedj el! Ez nem mérég, ez az én vérem, ha megiszod, sosem felejtess el engem!⁸ Vagyis a menstruációs vérével akart megitatni. Úgy megutáltam emiatt, hogy rá se bírtam többet nézni. Ilyet normális ember nem csinál.”⁹

2010-es kutatásom során¹⁰ interjút készítettem egy beregszászi javasasz-zonnyal, Irénke néniel. Több, szerelmi rontásról szóló történetet osztott meg velem, az egyikben ugyanaz a módszer, vagyis a menstruációs vér

⁶ Saját gyűjtés, 2022, Tiszacsoma.

⁷ Nagybakta – ukrán-magyar vegyes lakosságú falu a beregszászi járásban.

⁸ Saját fordításom ukrán nyelvről

⁹ Saját gyűjtés, Tiszacsoma, 2010.

¹⁰ Az említett gyűjtést 2015-ben teljes egészében publikálta a KMMI, lánykori (Koszttyú Katalin) nevemen.

borban való megítatása szerepel: „Muzsalyban él egy házaspár; az asszony virágoskertek gondozásával foglalkozott, a férje pedig a magyarországi konzulátuson dolgozott vezető beosztásban. Már nagy lányuk volt, éppen akkor gyermeket várt. De állandóan betegeskedtek. Kiderült, hogy az apjának volt egy szeretője Magyarországon, és az adott neki mindenféle ajándékokat, amin rontás volt. Ezeket az ember hazahozta a feleségének meg a lányának, és ebből lett a baj. Mikor eljött a kislány, letekertem, kártyát vetettem, mondtam neki, hogy nagy bajban van a család, de főleg az apja, és ha jót akarnak maguknak, holnap hozza ide az apját is és az anyját is. Másnap el is jöttek. Letekerem¹¹ az apját. Nagy, magas férfi volt. Elkezdek neki kártyát vetni, hát látom, hogy mi van. Kérdezem tőle: ugye, Vologya, neked nőd van az asszony mellett? Az ember majd összerogyott a meglepetéstől, hogy én ezt tudom, de nem volt hajlandó semmit válaszolni, mert a szobában volt a lánya meg a felesége is. Hiába kérdeztem tőle, hogy hívják a csábítóját, egy mukkot se szólt. Na, mondom, nem is kell, látom én az igazságot, mindjárt megjósolom, ki az a rongy asszony. Le is toltam rendesen az embert, hogy vetemedhet ilyesmire valaki, akinek kedves, derék felesége és várandós lánya van. Hisz neki már a családjának kellene örülni, és annak, hogy nemsokára nagyapa lesz. Nézem én a kártyát, hogy meglássam, mi a neve a nőnek, hát pont bejön a testvérem, akit Margitnak hívnak. Kérdezem az embert, hogy hívják a testvérét, mert most vetettem a családjukra kártyát, hát mondja, hogy Mártának. Erre pont átjön Manyi néni, azaz Mária. Na, mondom, három a magyar igazság, ha jóslás

¹¹ A „letekerés” a rontások felismerésére és levételére alkalmazott, tojással (általában 3, 6, vagy 9 darabbal) és egy pohárnyi szentelt vízzel történő eljárás. 2010-ben interjúalanyom, a javasasszony Irénke néni mesélt a letekerésről: „Úgy tekerem le a rontást, hogy a képen, ahol a nő is, meg a férfi is rajta van, erre ráteszek egy fehér papírt, és csak ott vágok ki egy kis kört, ahol az ember feje van, hogy csak az látszon, és így tekerem le a tojás kötetést. Csak úgy imádkozok, hogy soha ne kerüljenek egytűvé (...) Megfogom a tojást, ráteszem az ember arcára, ami kilátszik a papír alól, forgatom a tojást, és közben ezt mormolom:

„Az Atyának, a Fiúnak, a Szentléleknek nevében, Ámen.
 Drága Úr Jézus, Krisztusom, kérlek tiszta szívemből,
 hogy hallgasd meg az én imámat, hogy segíts Vologyanak,
 hogy legyen erő, egészség, hogy a rosszat elvegyem,
 A jó maradjon a családjával és a gyermekeivel.
 Ne gondolj senkire se, csak a családod legyen a szívedben! Ámen.”

És akkor fogom, szentelt vizet töltök a pohárba, végiggörgetem a képen a tojást, majd a pohár peremén, majd megint a képen, és mondom, hogy: „Az Atyának, a Fiúnak, a Szentléleknek nevében, Ámen.” És akkor megtöröm a tojást, és beleteszem a vízbe. És a képre ráfröcsköltöm a vizet, és közbe is mondogatom, hogy „Atya, Fiú, Szentlélek, Atya, Fiú, Szentlélek, Atya, Fiú, Szentlélek...”

közben megjelenik három M-betűs név, akkor biztos, hogy a te szeretőd neve is M-mel kezdődik. Máriának hívják, mondja az ember. Nem tudom, hogy jött ez az agyamba, de rögtön felkiáltottam: piszkos kubai némbor! És valóban, azt mondja az ember, tényleg kubai származású az asszony, de már jó ideje Magyarországon él. Na, mondom az embernek, azonnal kezdjen el vetkőzni, zoknitól kezdve gatyáig mindent vessen le. Mondom, ne féljen, itt az uramnak a ruhája a szekrényben, hiába meghalt rég, én nem dobtam ki, felvesz majd abból valamit, míg hazamegy, csak vessen le mindent. Mert az a nő megrontotta a ruháját. Még azt is megparancsoltam az embernek, hogy ne hagyja a feleségének, hogy kimossa a piszkos ruháját, hanem csomagolja be neki egy zacskóba, és vigye el nála, ő majd kimossa. Úgy rontották meg, hogy megittatták vele a rontást. Az ember elvitte a bort a nőnél, az beleöntötte a menstruációját, és azzal rontotta meg. Mikor levettem a rontást, felment az ember a nőhöz, megint vitt bort. Egyszer csak jön a nő barátnője, nyomja a férfi kezébe a poharat, hogy igya meg. Na, azt mondja az ember, én ezt nem iszom meg, cseréljük ki a poharat, és te idd meg az én boromat. De a nő nem volt hajlandó beleinni, és így már a férfi számára is nyilvánvaló volt, hogy igazat mondtam neki. Azóta még csak látni sem akarja azt a nőt, és boldogságban, békességben él a feleségével. A legtöbb szerelmi kötést menstruációval végzik, lehet kávéba, borba, teába önteni, és ha azt egy férfi megissza, rögtön beleszeret, és nem lesz képes soha elhagyni azt a nőt.”¹²

Luby Margit Matolcson szintén lejegyezte a vérrel való megetetés egyik változatát, itt viszont nem menstruációs vér szerepel, hanem a bal kéz „nevetlen” ujjának hegyét kell keresztalakba bevágni, és az ebből kifolyó vérből kilenc cseppet csepegtetni a kiszemelt legénynek szánt pogácsába.¹³ Csekén úgy tartották, olyan szoptató anyától, aki ikerként született, és fiút szoptatott, anyatejet kell venni, és az ezzel készült pogácsa egyik felét a fiúnak, másik felét a lánynak kell elfogyasztani. Szintén Luby Margit gyűjtésében szerepel a megetetésnek az a módja, amikor egy elágazásnál egymásba csavarodó faágat kell kiszárítani, lisztte őrölni, egy csipet sóval együtt ruhába kötni, majd beledugni a méhbe. Így kilencszer templomba menni, ott varázsszöveget mondani, majd ezt a lisztet szórní apránként a magához rontani kívánt legény ételébe.¹⁴

¹² Kosztyu 2015 : 42-43.

¹³ Luby 1936:15

¹⁴ Luby 1936:15, 16.

Azt, hogy a megetetés/megitítás világszerte a szerelmi varázslások leggyakoribb mágikus cselekménye, a számos magyarországi és külföldi magyar adat mellett rengeteg kárpátaljai ukrán példa is alátámasztja. Zlockij Feodoszjij (1846–1926), kárpátaljai ukrán görögkatolikus pap, neves etnográfus, folklórkutató és író, a Magyar Néprajzi Társaság Tagja¹⁵ *Babonák, hiedelmek és néhány szokás a kárpátaljai ruszin nép körében...*¹⁶ című, XIX. század végi munkájában több mágikus szerelmi rituálét is lejegyez. Például, ha a nő az áhított férfi szerelmére vágyik, a következőt kell tennie: a férfinak valamilyen női ruhán keresztül átszűrt pálinkát adjon, saját maga pedig egy cipőn keresztül átcsorgatott pálinkával koccintson. A női ruhán keresztül szűrt ital a mágikus eljárásnak köszönhetően „megrészegeti” a férfit a nő szerelmétől. A nő által fogyasztott, cipőn átszűrt pálinka pedig (mivel a cipő páros tárgy, így a szerelmespárt szimbolizálja a rítus során) a nő számára a párjának megjelenését jelképezi, vagyis a megrontott férfit.¹⁷

A megetetés/megitátás módszerei között párhuzamot vonhatunk. Egyrészt a felsorolt ukrán, ruszin és magyar példákban is a nő volt a rontó személy. Általánosnak mondható, hogy a szerelmi varázslások művelői között csak elvétve találkozunk férfival. A megitátásnál magyar nyelvterületen a borba tették a rontást, míg az ukrán variánsban a pálinkába. A bor már a magyar törzsek életében is fontos szerepet játszott, a bortermelés hagyományát valószínűleg a honfoglaló magyarok – akik szerződéseiket boráldással pecstelték meg – hozták be keletről, Belső-Ázsiából és a Kaukázus vidékéről. Korabeli görög és bizánci feljegyzésekben írják le a magyarok szokását és szertartását, miszerint borba cseppentett vér közös megivásával kötöttek vérszerződést.¹⁸ Ezzel szemben az ukránok legkedveltebb itala a „horilka”, vagyis égetett szesz, azaz pálinka. Kutatásom során nem sikerült olyan adatot találni a Beregvidéken, ahol magyar nyelvű rontó pálinkába tette volna a rontást, viszont Szabó Lajos gyűjtésében piros almába, borba, pálinkába és ételbe tett szerelmi rontásokat, szeméremtestből kihúzott szőrszálat vagy ennek hamuját, találhatunk.¹⁹

¹⁵ Forrás: ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ, <https://esu.com.ua/article-16344>. Letöltve: 2023.03.15.

¹⁶ «Забобони, вірування і деякі звичаї з середовища підкарпатського руського народу...», 1888, ч. 32–49; 1889, ч. 8–15; «Русалія», 1891, ч. 25.

¹⁷ Zlockyj 1888: 8, Tyihovszka:?? Forrás:<https://zakarpattia.net.ua/News/209764-V-Uzhhorodipobachylo-svit-vydannia-pro-mahiiu-ta-mifolohiiu-v-ukrainskomu-folklori-Zakarpattia>. Letöltve: 2023.03.15.

¹⁸ [https://people.inf.elte.hu/gojtabi/Beadando/ A borkultúra Magyarországon. people.inf.elte.hu](https://people.inf.elte.hu/gojtabi/Beadando/A_borkultura_Magyarorszagon_people.inf.elte.hu). Hozzáférés: 2023.05.15.

¹⁹ Szabó i.m. 473kk; Dömötör 1981:163.

A SZERELMI KÖTÉS

A megétetés mellett a hozzárontás másik módja a szerelmi kötés. A kötés és az oldás olyannyira ősi rontás, hogy már a Bibliában is találkozunk ezekkel a fogalmakkal,²⁰ valamint első összefüggő nyelvemlékünkben, a Halotti beszédben is.

Mint a legtöbb rontást, így a kötést és az oldást is általánosan a boszorkányhoz társítják, a boszorkányperek gyakori vádpontjaként találkozhatunk vele, ugyanakkor előfordul, hogy másféle természetfeletti vagy átmeneti lénynek, démonoknak vagy szellemeknek tulajdonítják²¹. Mágikus erővel szinte mindent el lehet kötni: a szoptatós anya vagy a tehén tejétől akár az eső elkötéséig.²² A szerelmi kötésekkel általában a kiszemelt férfit kötötték magukhoz a lányok, de arra is akad példa, hogy az asszony a férje hűségét akarta biztosítani ezen az analógián alapuló mágikus eljárással: levágja a férj gatyamadzagjáról a csomót, majd a küszöb alá ássa.²³

Kárpátalján megtalálhatóak a szerelmi kötések legkülönfélébb változatai úgy az ukránok, mint a magyarok lakta településeken.

K. Tibor benei gyógyító, javas szintén megosztott velem egy szerelmi kötésről szóló esetet. Külön érdekesség, hogy annak ellenére, hogy Tibor állítása szerint sohasem rontott, ebben az esetben ő maga ébresztette fel egy lány szerelmét egy fiatalember kérésére:

„Volt egy cigány család, bejöttek, biztos voltak vagy kilencen a házban, de a legkisebbitől legöregebbig (mind eljött – a szerző). Jött egy fiú, egy olyan huszoneves fiú, huszonkét éves volt, és mondja, hogy szerelmes a lányba, de nem nagyon szeretnék a szülők (mármint a lány szülei – a szerző), ő meg szeretné, ha hozzá menne feleségül, meg satöbbi. Hát én a fiút megöntöttem, satöbbi, minden oké, nem is jöttek hozzám. Majd eltelik egy év, jönnek hozzám, azt mondja, hogy: »Tibi bácsi, nem lehetne megcsinálni, hogy, na... el akarnék válni, nem akarok már a feleségemmel élni, nem lehetne megcsinálni, hogy kiseressen belőlem?« Na, mondom, hagyjál nekem békét, eridj innen elfele!

– Akkor tulajdonképpen ez egy szerelmi kötés volt?

– Igen, igen... Azzal azt csináltam, hogy csináltam egy kötést, hogy hianyozzon neki a fiú... hogy kelledjen neki, na...

²⁰ Dömötör: 1981:151.

²¹ Pócs: 1963:573.

²² Dömötör: 1981: 151.

²³ Dömötör: 1981:152.

– Értem. De ezeket milyen módszerrel lehet előidézni? Megetetéssel?

– Nem, nem! Az már nem jó dolog, én ilyeneket nem csinálok. Én csak fohászt mondok.

– Szóval ráolvasással?

– Igen, igen. Én rontást nem csinálok, az már csúnya dolog, az nem én vagyok, én csak jót tudok csinálni.”

A kárpátaljai ukrán gyűjtésekben is rengeteg példát találunk a szerelmi kötések különböző formáira. A szerelmi kötés alábbi mágikus rítusait Feodoszj Zlockij jegyezte le:

„A lány fonalat visz a vecsernyére, egy csomót köt rá a padon, közben kimondja az áhított fiú nevét. Olyan szorosra köti, hogy a csomó erősen feszüljön a padon, olyan nehéz legyen a szíve, úgy feszüljön a lány után, mintha kövek zúznák, így akarja a fiút rávenni, hogy elmenjen hozzá.”²⁴

„A lány, ha szeret valakit, kihúz egy szál fonalat a nyüstből, és kimegy vele a keresztúthoz. Ott egy csomót köt rá, majd hazaviszi, és bedobja az égő kemencébe, hogy úgy égjén érte a legény szíve, ahogyan a fonál a kemencében.”²⁵

A fonál csomóra kötése mindkét történetben a megszerezni kívánt férfi sorsának megkötését szimbolizálja. Tipikus példáját láthatjuk a frazeri szimpatikus mágia homeopatikus formájának. (Frazer az *Aranyágban* a homeopatikus mágia szemléltetésére többek között épp a Kárpátokban élő huculok példáját hozta fel. Amíg ők vadászaton voltak, a feleségek nem fonhattak, mert hittek benne, hogy akkor az űzött vad éppúgy tekeregne és forogna, akár az orsó, és így a vadász bizonyosan nem tudná elejteni a zsákmányát.²⁶)

A második történetben a mágikus cselekményt, vagyis a kötetést a keresztútnál kell elvégezni. A keresztutat az ukrán, a magyar és számos más európai nép hiedelemvilágában is az emberi és a szellemi szféra határvonalaként tartják számon. Mivel a keresztút már önmagában is mágikus erővel bír, különösen alkalmasnak vélték a különféle rítusok elvégzésének helyszínéül, hiszen mintegy megsokszorozta, felerősítette annak hatását. Ebben a történetben megjelenik a szintén mágikus erővel bíró tűz is, ami ez esetben a szerelem tűzét jelképezi.

²⁴ Zlockyj 1888; Tyhovszka:?? Forrás:<https://zakarpattya.net.ua/News/209764-V-Uzhhorodipobachylo-svit-vydannia-pro-mahiiu-ta-mifolohiiu-v-ukrainskomu-folklori-Zakarpattia>. Letöltve: 2023.03.16. Saját fordítás.

²⁵ Zlockyj 1888; Tyhovszka:?? Forrás:<https://zakarpattya.net.ua/News/209764-V-Uzhhorodipobachylo-svit-vydannia-pro-mahiiu-ta-mifolohiiu-v-ukrainskomu-folklori-Zakarpattia>. Letöltve: 2023.03.16. Saját fordítás.

²⁶ Frazer:1994:36.

Hlanta Iván néprajzkutató, az Ugvári Nemzeti Egyetem oktatója a Huszti járási Gernyesfalván²⁷ jegyezte le a következő szerelmi rítust: „*A szerelmes lánynak a házába kellett hívnia a kiszemelt fiút (fontos, hogy a fiú első alkalommal járjon a lány házában). Ekkor a lány fog egy lakatot és egy kulcsot, majd a bejárati ajtó alatt, a küszöb körül elhelyezi. A legény, mikor belép a ház ajtaján, ezeken átlép. Be kell vezetni a házba, és egy rövid időre magára hagyni. Mikor a lány megbizonyosodott affelől, hogy senki sem követi, elő kell venni a lakatot és a kulcsot, háromszor bezárni a kulccsal a lakatot, és a következő szöveget elmondani:*

Nem a lakatot zárom,

Hanem, te fiú, a Te szívedet zárom!

Ahogy nem létezhetnek ezek az ajtók zár nélkül,

Úgy ne lehessen a Te szíved énnélkülem!”

2022-ben egy nagyon hasonló történetet sikerült lejegyeznem egy Beregszászi járási lakostól:

„Ilyen trükköket még most is csinálnak. Nekem a munkatársam mondta, aki pedig egy diplomás nő, főkönyvelő volt a cégnél, hogy keressek magamnak valakit. Mondom, V., kinek kellek én már ötven évesen? Erre azt mondja, akárkinek, csak az a lényeg, hogy akit kinézek, valahogy csaljam el a házamba, akármilyen ürüggyel. Amikor bent van, menjek ki, verjek a bejárati ajtófélfába²⁸ egy szeget, lehetőleg ne nagyon látványos helyre. Ameddig az a szeg ott van, az az ember nem fog tőlem szabadulni, úgymond magamhoz szegezem. Neki úgy lett a második férje is szerintem, mert amikor odajött a céghez sofőrnek, ki nem állhatta V-t, még mondta is nekünk, mikor nem volt ott, hogy nem hagy neki békét ez a kövér csuda, oszt rá pár hónappal később meg elvette feleségül. Úgyhogy szerintem csinálhatott vele valamit, ezt csak én gondolom, mert állandóan babonázik, pénzfát²⁹ csinált, meg mindenféle

²⁷ Ukránul: Kopasnovó – mintegy 3200 lelket számláló, ukrán nyelvű település a Huszti járásban.

²⁸ Az ajtóhoz egyházi szokások és népi hiedelmek sora kötődik. Vízkeresztkor tartják egyházi szokás szerint a házszentelést, melynek során szenteltvízzel spriccelik be a falakat, és tömjénnel füstölük körbe a házat. Ezután a kántor vagy a pap szentelt kretával felírja – manapság megszentelt pecséttel lepecsételi az ajtót felső fájára pecsételi – a három király: Gáspár, Menyhért és Boldizsár nevét, vagy azok G, M, B kezdőbetűit. A néphit szerint mindez áldást hoz a ház lakóira, és egész évben távol tartja a gonoszt, akárcsak a felakasztott fokhagyma. A talált lópatkó szintén szerencsét hoz, ha az ajtófélfára szegezik. Ha valaki visszafordul az ajtóból, akkor nem lesz szerencséje, ha a könyökét beüti az ajtófélfába, váratlan vendégre számíthat. (Lásd még Rosta-Rábai: 2007:7.)

²⁹ A pénzfa eredetileg egy növényt jelöl, a Crassula-t, szláv nyelveken „Tovsztolész”-nek, azaz kövér levelűnek is nevezik. Magyarul Pozsgaként vagy Majomfaként ismerjük. Levellei kerekdedek, fényesek, pénzérmékhez hasonlóak, ezért a hiedelem szerint „a pénzfa” a pénzügyi siker és

hülyeséget. Na, de én nem próbáltam ki, amit mondott, nem hiszek én ebben, meg a Jóisten is megverne. Pedig ő is jár templomba, pravoszlávba, minden misén ott van, a böjtöt tartja, oszt mégis varázsol."³⁰

Mindkét szerelmi rituálé a hasonló hasonlót hoz létre elven alapul. A geryesfalvi leírásban a nő a kulccsal metaforikusan bezárja, a beregszászi történetben pedig beszögeli a férfi érzelmeit a saját terébe, amit az otthon testesít meg.

Az előző szövegek alapján tehát nyilvánvaló, hogy Kárpátalján máig elevenen élnek ezek a hiedelmek, és etnikai, vallási hovatartozástól függetlenül a szerelem lánggyújtásának érdekében a beregvidékiek egy része mai napig mágikus praktikákhoz folyamodik.

IRODALOM:

- *Áldozat, divináció, istenítélet. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben*; szerk. Pócs Éva; Balassi, Bp., 2018 (*Tanulmányok a transzcendensről*)
- Dömötör Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága*, Bp., 1981.
- Frazer J. G.: *Az aranyág*; Századvég Kiadó, Budapest, 1994. (fordította: Bodrogi Tibor és Bonis Györg: *Ha ad az Isten bajt, ad ahhoz erőt is ... Népi orvosló hagyományok és hiedelmek az Ung-vidéki Magyar falvakban*. Intermix Kiadó Ungvár – Budapest 2020
- Kis-Halas Judit: *Öröklődő tárgyak – öröklődő tudomány. Állandóság és változás a viaszöntés rituáléjában*. 2008. In Pócs Éva (szerk.) *Tárgy, jel, jelentés. „Tárgy és folklór” konferencia Vaján 2005. okt. 5–9-én*. Budapest: PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék – L'Harmattan, 282–317.
- Kosztyú Katalin: *Rontás és igézet a XXI. században. /KMMI-füzetek/ Ungvár – 2015., Intermix Kiadó*
- Kurocskin A. V.: *A boszorkány alakja az ukrán folklórban*. In. *Ethnographia* 1990. No 3-4, pp 514-511.
- Lajos Veronika: *Gyógyítás – mágia – vallás. Funkcionálisan működő vallásos világkép Romániában* 2009 In: *Erdélyi Társadalom*, 69-90.

a gazdagság szimbóluma, s amíg a a növény szépen fejlődik, addig a tulajdonosa is gazdagodik, gyarapodik. A Feng-shui alapján mágikus célra készített pénzfa az utóbbi években nagy népszerűségnek örvend Ukrajna-szerte. Leggyakoribb a gyöngyből, pénzermékből készült változata, utóbbira utalt a beregszászi adatközlő.

³⁰ Saját gyűjtés, Tiszacsoma, 2022.

- Luby Margit: *Bábelelte Babona*, Bp, 1936
- *Magyar Néprajzi Lexikon* VII. Kötet: NÉPSZOKÁS, NÉPHIT, NÉPI VALLÁSSOSSÁG.
- Pócs Éva: *Népi vallás és mágia Közép-Kelet-Európában*. Válogatott tanulmányok II.; L'Harmattan–Könyvpont–PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, Bp.–Pécs, 2018 (Studia ethnologica Hungarica)
- Pócs Éva: *Kötés és oldás a Magyar néphitben*. In *Ethnographia* 1963 (74. évf.) 565-612.
- Pócs Éva: *Tündérek, démonok, boszorkányok*, Bp., 1989.
- Vajda Mária: *Álmosd*. 2002. Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht. Budapest
- Потушняк Ф.: *Душа в народнім повір'ю села Осії // Науковий збірник товариства «Просвіта» за 1937-1938р.* – РічникXIII- XIV. – Друкарняоо. ВасилянвУжгороді, 1938. – С.33-44.
- Оксана ТИХОВСЬКА: ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ОБРАЗУ ДВОДУШНИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МІФОЛОГІЇ Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Випуск 2 (36) 2016